

Za varnost, mir in srečo je potrebno spoštovanje etike¹

Cenjene gospe in gospodje, gospod Silvester Gabršček,

Več razlogov bi lahko navedel, zakaj dolgujemo svetovnim religijam hvaležnost in globoko spoštovanje. V človeški naravi prebujajo in gojijo najboljše. Vsi ljudje smo dediči religijskih vrednot. Brez njih se ne bi razvile, ne bi obstale civilizacije. Religijske vrednote so temelj svetovne etike, so podlaga urejenemu človeškemu življenju. To so ostale tudi po tem, ko jih je sekularizacija odcepila od religij. Vrednote so zmagovito preživele. Moramo pa se vprašati, ali so po vsem tem še vedno pri dobrem zdravju.

Danes poteka v precejšnjem delu sveta velik eksperiment. Lahko bi rekli, da gre za iskanje odgovora na vprašanje: Ali človeštvo lahko najde alternativno, povsem sekularno podlago za svojo moralo in etiko? Pravila in zakone? Za mnoge to niti ni vprašanje, saj se jim zdi odgovor na dlani. Seveda, pravijo, to je možno in to je celo edino pravilno. Izkušnje kažejo drugače.

Kot vemo, se je izganjanja vere iz javnega, pa tudi zasebnega življenja najbolj agresivno doslej lotila boljševidiščna oblast v Sovjetski zvezi in njenih satelitih. Skozi to mučno izkušnjo je šel tudi naš narod, doživljali smo jo tisti, ki smo tukaj nekoliko starejši. Prvotni zagon je že davno popustil. A za njim je ostala spremenjena, v marsičem opustošena duhovna krajina, označena z besedo sekularizacija. Sekularizacija ni samo posledica boljševidizma. Rojevala se je tudi iz drugih virov, prihajala je po drugih poteh, in se od tod tudi danes širi še naprej. Mnogi ljudje živijo v prepričanju, da se borijo za večjo svobodo, s tem ko zavračajo omejitve, ki jim jih je postavljali prejšnji, z vero skladičen način življenja, ki je določal tudi poglobljena življenjska vodila. V tem svojem stremljenju vidijo upravičen boj za osvoboditev človeka. Pogosto pa je to večja svoboda z manjšo odgovornostjo, ki gre žal na račun svobode in koristi drugih. Človek brez omenjenih omejitev je tudi boljši potrošnik, saj mu je pomembno materialno imetje in udoben način življenja. Svetovnemu kapitalu je sekularizacija simpatična, jo podpira.

In vendar, spoštovani, v Evropi zadnje čase zaznamujemo premike v smeri, ki jo raziskovalci etičnih vrednot imenujejo postmaterialistično. Družbe bogatih držav so se z materialnim blagostanjem že delno zasitile. Ljudje se začenjajo obračati drugam, iščejo duhovno samoizpolnitev. Veča se povpraševanje po nematerialnih vrednotah, ljudje iščejo novo moralno identiteto. Danes že 9 od 10 ljudi verjame, da gnotne dobrine za srečo niso zelo pomembne.

Pogosto navajajo za etiko kot izhodišče štiri aksiomatična načela: delati dobro, ne delati slabega, biti pravičen in spoštovati samoodločbo drugega. K temu dodajajo še tako imenovano zlato načelo etike: stori drugemu samo tisto, kar želiš, da bi drugi storil tebi. To načelo najdemo

¹ JT, 53. posvet Urada RS za verske skupnosti, Ljubljana, MIZKŠ, 24. 10. 2012

zapisano s presenetljivo podobnimi besedami v evangeliju po Mateju, v Konfucijevih Analektih, budistični Udanavargi in hinduistični Mahabharati.

Ta načela naj bi zadoščala za etično vedenje in naj bi bila nekakšen pravzglob, ki izvira iz narave človeka in ga niti ni mogoče niti ni treba razlagati in utemeljevati. Kot meni moj eminentni ameriški stanovski kolega dr. Edmund Pellegrino, pa je tako mišljenje zmotno. Dr. Pellegrino je profesor eméritus medicine in etike, bil je na čelu predsednikovega Sveta za etiko, dokler ga ni razpustil liberalec Barack Obama. Za tem prapočelom, meni profesor, je nekaj še bolj prvobitnega: potreba po spoštovanju dostojanstva človeškega bitja.

Ta pravzglob pa je v svojem bistvu eden od temeljev človeške civilizacije nasploh. Kaj je človeško dostojanstvo? To je inherentna, vrojena vrednost vsakega človeškega bitja, in prav ta je podlaga za civilizacijo. Od tega, kako resno jo jemljemo kot moralni imperativ, je odvisno, koliko bomo priznali človekovih pravic posamezniku, posebno neznancu, tujcu. Od tega je odvisno, koliko pravice do varstva bomo dodelili človeškemu zarodku *in vitro* in zarodku ter plodu v maternici. Kako bomo gledali na evtanazijo in na samomor z zdravnikovo pomočjo. Kako bomo spoštovali svetost življenja.

Redko dosledno gledanje na ta velika etična vprašanja najdemo pri katoliški denominaciji krščanstva. Doslednost je na primer v pogledu, da si človeško bitje zasluži varstvo življenja od samega spočetja do smrti. Da nihče nima pravice zahtevati lastne usmrtitve z roko drugega, da nihče ne sme hote vzeti življenja drugemu.

Spoštovanje človeškega bitja zaradi njegovega prirojenega dostojanstva in spoštovanje človeškega življenja kot ene vrhovnih vrednot imata torej religijsko podlago. Ta podlaga je med drugim jasno prepoznavna v pravno-etičnih instrumentih Sveta Evrope, ki so navodilo zakonodajalcem 47 držav širše Evrope. Predloge teh instrumentov pripravlja Usmerjevalni odbor za bioetiko, v katerem sedim že 17 let.

Papež Janez Pavel II. je s svojim doslednim sledenjem ideji ekumenizma dal izreden zgled. Duh ekumenizma, ki so ga začeli evangeličani že okrog leta 1910, ima velikanski moralni potencial. Pokojni papež Janez Pavel II. je idejo ponovnega zблиžanja krščanskih ločin razširil na povabilo k zблиžanju z drugimi verstvi. Bilo je nekaj skoraj nepojmljivo novega in lepega, gledati papeža, ki z vso krščansko skromnostjo in ponižnostjo prosi za odpuščanje krivic in zlih dejanj, ki so jih katoličani zagrešili proti judaizmu in islamu. Ni omenjal pravičnosti, ampak se je skliceval na spoštljivo prošnjo za odpuščanje, sočutje in usmiljenje.

Potrebujemo pogumno nadaljevanje tega dialoga. Potrebujemo novo prijazno naklonjenost med ljudmi. Tekmovanje med religijami, tudi med njihovimi verskimi sektami, danes tako pogubno v islamu, se mora spremeniti v prijazno sožitje, medsebojno spoštovanje in sodelovanje. Za njim

mora stati iskrena želja po skupnem delovanju v korist ljudi, ob spoštovanju svetega. V sodelovanju se morata izraziti skromnost in odpoved tekmovanju za primat. Brez zbližanja tudi verstva nimajo prave prihodnosti. Brez sožitja kot temeljnega zakona pa ni prihodnosti za človeško civilizacijo. Problemov, ki ogrožajo to civilizacijo, imamo namreč veliko. In ti problemi so veliki.

Kako se religiozna etika ujema z etiko ohranjanja narave, ki jo šele razvijamo, a je eden od imperativov naše prihodnosti? Spoštovanje življenja moramo razširiti tudi na spoštovanje življenja bitij, ki niso ljudje. Življenje, kakor ga poznamo, je morda izjema v našem orjaškem vesolju. Je fantastičen čudež, ki v naših očeh vzporedno z napredkom znanosti postaja iz leta v leto večji. Živeti v sredi vsega tega bogastva oblik, milijonov vrst bitij, zgrajenih na komaj doumljivo prefinjene načine, je edinstven privilegij, ki ga žal ne znamo prav ceniti. Po verskih naukih je božji dar človeku. Sodobni človek pa ta dar zlorablja. Pomislimo na izumiranje živalskih in rastlinskih vrst, ki je danes 100- do 1000-krat hitrejše kot kadarkoli doslej v zgodovini planeta. Seveda zaradi brezobzirnega človekovega izkoriščanja narave. Pomislimo na degradacijo življenjskih razmer, v katerih gojimo farmske živali za hrano. Tednik Mladina me je lani provokativno vprašal, ali naj priznamo dostojanstvo in pravico do življenja tudi bakterijam. Seveda, pravico do dostojanstva in hvaležnost. Brez njih življenje na Zemlji ne bi bilo mogoče.

Za zdaj se moramo poenotiti v tem, da se skupaj zavzemamo za obnovo spoštovanja vrednot. Vrednot, ki vsakomur ne pomenijo povsem istega, a med katerimi je za mnoge resnično verne ljudi na prvem mestu ljubezen in spoštovanje do Boga, na drugem pa ljubezen do bližnjega. K temu mnogi dodajamo prav tako staro versko zapoved, biti prijazen do neznanega tujca in mu pomagati. In naпослед tudi ljubezen in spoštovanje do vsega živega.

Libertarnost, ki v *svobodo do izražanja* vključuje tudi svobodo do žalitev drugih ljudi tam, kjer udarci najbolj bolijo, je nemoralna kvazi-vrednota. Ljudje, ki se s karikaturami norčujejo iz najsvetejših verskih simbolov, zažigalci svetih knjig, cinični posmehovalci, si privoščijo teptanje zelo občutljivih vrednot. Privoščijo si zlobno onesnaževanje najbolj nedotakljivih stvari, prizadevanje ran, ki jih celo čas težko zaceli. Kako bi se ti ljudje in njihovi ugledni zagovorniki odzvali, ko bi kdo nizkotno zasmehoval njihove matere, se norčeval iz zaročenk, poniževal in mazal nedolžnost njihovih otrok? In svoje packarije objavljaj v časopisju? Ali bi še naprej priznavali pravico do neomejene svobode javne besede? Kaj bodo ti ljudje rekli v zagovor materam, katerih sinovi ali hčere so kot nedolžne žrtve umrli od razstreliva, sproženega v slepi jezi po objavi karikatur preroka Mohammeda? Gospe in gospodje iz zahodnih demokracij, ki zagovarjajo pravico do zlorab svobode tiska, dejansko branijo krivice, sprožene v imenu neke psevdo-vrednote. Svobodo do umazanega, žaljivega, sramotilnega javnega izražanja imenujem psevdo-vrednoto, ker v njej ne vidim ničesar pozitivnega.

Spoštovani, ko govorimo o religiji, ne moremo mimo dveh stvari. Prva je agresivni sekularizem, kot ga je poimenoval ob posvetitvi Gaudijeve Sagrade Familije v Barceloni papež Benedikt XVI. Najbrž ni veliko dežel, kjer je te agresivnosti, sovražnega odnosa do vere, toliko kot prav v Sloveniji. Dovolj je, da se spomnite že kar neverjetnih zdrsov novinarske etike v Delu in Mladini. Druga pa je spačeni odnos do znanja. Že precej časa opažamo fenomen, ki je znan kot *beg od razuma in znanosti*. Pojav zajema velik del zahodnega sveta in je po svojih učinkih destruktiven. Ne gre za kako poglobljanje religioznosti. Nasprotno, to je nekaj čisto drugega. Na osebni ravni gre za zatekanje v misticizem, iracionalnost in neznanstvena prepričanja, zavračanje dokazanih in dokazljivih resnic, temu pa sledi odvrčanje od splošno sprejetih vrednot. V ozadju tega pojava so navadno pogoltni sleparji. Najlaže ga opazujemo pri tako imenovanem neakademskem zdravilstvu. Še nikoli ni bilo med normalno bistrimi ljudmi toliko lahkovernosti in toliko zaupanja v psevdoznanstvene goljufije, ki so včasih prav bizarne, pogosto pa za paciente oderuško drage in neredko usodno škodljive. Še več, svoje žrtve zdravilci najlaže novačijo med izobraženci. Pomagajo jim mediji in poneumljajoče oglaševanje.

Vendar ne gre samo za lahkovernost. Svojevrsten paradoks je, da je kljub osupljivim dosežkom ugled znanosti pri ljudeh vse manjši. Tako mnogi nimajo nobenih težav z zanikanjem nespornih znanstvenih dejstev. Iz zgodovine, pa tudi iz sedanjosti poljubno izbirajo tisto, čemur so se namenili verjeti. Postalo je nekako splošno sprejemljivo misliti, da je o vsaki stvari možnih več resnic in da ima človek nekakšno legitimno pravico, da si izbere tisto, ki mu je v danem položaju najbolj pogodu. Ni treba dokazovati, kako škodljiv je za prizadetega, njegovo okolico in splošno družbo tak odnos do dejstev. Prepričanju, da je vse relativno, hitro sledita tudi vrednotni in moralni relativizem. Nastajajo plodna tla za združevanje na podlagi čudaških verovanj, vznikajo tudi nevarna tako imenovana nova duhovna gibanja.

Človek duhovnost potrebuje, ta potreba je ena od pglavitnih lastnosti človeškega bitja. Novi preroki in guruji to potrebo zlorablajo. Pred nedavnim smo prejeli na KME vprašanje, ali je prav, da je bivši šolski minister dovolil uvajanje transcendentalne meditacije v slovenske šole. Pokazalo se je, da gre za obsežen načrt, v ozadju katerega je bila želja po zaslužku. Osrednja oseba za projektom je s svojim mednarodnim delovanjem menda nabrala že veliko premoženje. Potem so na komisijo za medicinsko etiko in na SAZU prišle osupljive prijave o široki agitaciji med šolskimi otroki v podporo homoseksualne in lezbične spolnosti.

Spoštovani, naj končam z ugotovitvijo, da so verske vrednote pomembne, celo nepogrešljive za stabilno moralno in etično vedenje multikulturne skupnosti. Ta vloga ni odpisana, skozi stoletja je dala veliko podlage, ki jo danes s pridom izkorišča laična in sekularna družba, ima pa kljub manjši pripadnosti ljudi religijam tudi pomembno prihodnost. Dobro misleči ljudje smo veseli, ker družba na vašo podporo lahko še naprej računa. Upamo, da bo politika znala vašo pomembna prizadevanja umestiti v ohranjanje in prihodnji razvoj etičnosti naše kulture.